

Thomas Luckmann

Nevidna religija

**Prevedel Friderik Klampfer,
Krt 104, Založba Krtina,
Ljubljana 1997**

Nevidna religija je po *Družbeni konstrukciji realnosti* (1988, v prevodu Aleša Debeljaka) že drugo delo Thomasa Luckmanna, dostopno v slovenskem prevodu. Nedvomno je temu botrovalo dejstvo, da je avtor po materi Slovenec (roj. leta 1927 na Jesenicah) in kot priznan strokovnjak že dolgo navzoč v sociološkem dogajanju na Slovenskem.

Na prvi pogled se *Nevidna religija* ne zdi nič posebej pomembnega; tenka knjižica, ki šteje skupaj z vsemi predgovori, spremnimi besedami in kazali borih 150 strani, nima v svoji fizični pojavnosti ničesar, kar bi kazalo na tehtnost misli, ki jih nosi v sebi. Slovenski izdajatelj oziroma oblikovalec se je odločil za nevpadljive, bledosive platnice, ki so za nameček celo mehke. Edino, kar opozarja na tehtnost dela, je Brechtov domislek, ki bralca zbode že na prvi strani: Knjiga je orožje, vzemi jo v roke! (to je sicer moto celotne Knjižne zbirke Krt).

Tudi slogovno je Luckmannov tekst neprivilčen; avtor razpleta svoje misli na

tipično znanstven, suhoparen način, brez literariziranja. In vendar je tekst berljiv in razumljiv tudi za tiste, ki niso inicirani v svet sociologije religije. K temu med drugim pripomore dejstvo, da Luckmann večkrat ponavlja in na enostaven način povzema svoje poglavne teze (kar ima tudi negativno plat, saj lahko daje vtis nesistematičnosti). Poleg tega pa Luckmann religijo na prepričljiv način povezuje z drugimi družbenimi pojavi ter presega meje religiologije in posega v različne sorodne družboslovne vede. Še zlasti očitno je njegovo navezovanje na sociologijo znanja; to ni naključje, saj je prav v to območje bil usmerjen njegov dolgoletni intelektualni napor, katerega plod je tudi že omenjena *Družbena konstrukcija realnosti*.

Pojav religije Luckmann izpeljuje iz antropoloških nastavkov, zlasti iz t.i. družbenega procesa individuacije/socializacije, v katerem človek presega zgolj biološko naravo in postaja član družbe. Posameznik v tem procesu vključuje svoje subjektivno izkustvo v vnaprej dan sistem smisla (svetovni nazor), ki je po Luckmannu temeljna oblika religije.

Ta temeljna oblika se v vsakokratnem zgodovinskem trenutku pojavlja v čisto specifični, zgodovinski obliki religije, vezani na sočasno družbeno strukturo. Ena izmed takih družbenih oblik religije je institucionalno specializirana religija, torej cerkev. Ta si je v stoletjih svoje največje moči, opozarja Luckmann, povsem prisvojila pojem religije; prevladalo je prepričanje, da religije zunaj cerkve praktično ni.

Eden bistvenih prelomov, ki jih omogoča Luckmannovo pojmovanje religije, je prav brisanje samoumevnega enačaja med religijo in cerkvijo. Že zaradi te izhodiščne teze je *Nevidna religija* še vedno aktualen tekst; enačaj, proti kateremu je svoje intelektualne moči v šestdesetih letih usmeril Luckmann, je še vedno močno prisoten ne le v zavesti laikov, temveč tudi strokovnjakov – morda še posebej očitno, ko se zapletajo v bolj ali manj politično obarvane spore med Cerkvijo in Državo.

A ne le, da je (bila) religija v institucionalizirani obliki, torej v obliki cerkve, časovno omejena na čisto določeno zgodovinsko obdobje in takratno družbeno strukturo; cerkev je tudi, kot opozarja Luckmann, prostorsko omejen, v svetovnem merilu redek pojav, značilen predvsem za Zahod. Iz tega lahko izpeljemo misel, da je obravnavanje religije kot izenačene s cerkvijo etno-, če ne kar evropocentrično. Mnoge družboslovne vede so v pričujočem stoletju priznale in deloma tudi presegle svojo kratkovidnost, zaradi katere so svoj predmet sodile z izrazito enostranskega gledišča, gledišča evropske oz. zahodne družbe novega veka. Sociologija v tem ne more biti izjema; ena njenih kratkovidnosti je zanemarjanje t.i. arhaičnih kultur oz. še vedno obstoječa (čeprav večkrat problematizirana) delitev kompetenc med sociologijo in socialno antropologijo, ki velja tudi znotraj proučevanja religije. Medtem ko naj bi se sociologija religije usmerjala bolj na sodobne družbe in procese modernizacije, so domena socialne antropologije arhaične religije. Luckmannov koncept religije omogoča preseganje te dvodelitve in vsaj v temelju (zaradi že omenjenih antropoloških izhodišč) enotno obravnavanje vseh religioznih pojavov ne glede na kulturo, čas, oziroma prostor, v kateri so nastale.

V zaključnih poglavjih se Luckmann loti tradicionalno sociološkega vprašanja religije v sodobni družbi: "... norme tradicionalnih religioznih institucij, kot so se utrdile v uradnem ali nekoč uradnem modelu, nam ne morejo več služiti kot merilec pri ocenjevanju religije v moderni družbi". V poplavi konkurenčnih svetovnih nazorov cerkev vse bolj postaja zgolj ena izmed možnih oblik religioznosti ter hkrati izgublja svojo vseobsegajočo integracijsko funkcijo, trdi Luckmann. Cerkev v moderni družbi ne legitimira več celotne družbene strukture, temveč postaja le ena izmed institucij. Posameznik se v procesu socializacije vključuje v različne institucije in znotraj njih prevzema različne vloge, ki jih ne povezuje enotna struk-

tura smisla. Ta se lahko izoblikuje samo v polju zasebnosti; posameznik svobodno črpa iz zaloge različnih verzij svetovnih nazorov in si ustvari svoj sistem preferenc, svojo "zasebno religijo", pravi Luckmann. Institucija cerkve mu pri tem ni poglobljena opora; zasebno obliko religije podpirajo različne drugotne institucije, zlasti družina in mediji. Avtor v zaključku zasebno ali nevidno religijo prepričljivo poveže tudi z mnogimi očitnimi pojavi sodobne družbe: poveličevanje mladosti, spolnosti, poudarjanje strpnosti in družine.

Tako izoblikovan koncept nevidne religije je mogoče plodno uporabiti tudi kot miselno orodje za obravnavo pojavov, ki so se izoblikovali v desetletjih po nastanku *Nevidne religije*: npr. new age, politizacija religije (v obliki fundamentalističnih religij, spletov nacionalizma in specifične religije). Nenazadnje pa je na osnovi Luckmannovih kategorij mogoče obrazložiti tudi paradokse, na katere kažejo statistične raziskave tudi v Sloveniji: pojav evidentno religioznih prepričanj in ravnanj pri deklariranih ateistih ali nereligioznih in obratno, npr. zavračanje temeljnih dogem Cerkve pri deklariranih katolikih.

Slovenska strokovna javnost je tako končno dobila enega klasičnih tekstov novejši sociologije religije, še vedno pa čakajo na prevod druga, morda še bolj elementarna religiološka dela, katerih avtorji pač nimajo take "sreče", da bi bili Slovenci. Naj omenimo vsaj Durkheimove Elementarne oblike religioznega življenja in Webrove študije o svetovnih religijah.

Sabina Mihelj

Med predniki, predhodniki, bližnjiki in sorodniki na ravniku: Odprava v Kenijo, 1996

Uredil Iztok Saksida, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete in Oddelek za sociologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 1997, 211 str.

Lansko zimo je v Kenijo odpotovala 19-članska ekipa, sestavljena iz študentk, študentov ter profesorjev sociologije kulture, arheologije, geologije in etnologije. Po besedah Iztoka Saksida je odprava v Kenijo le eden izmed projektov, s katerimi skušajo zadnjih nekaj let na Oddelku za sociologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani gojiti študij sociologije v povezavi z drugimi disciplinami, zlasti pa z antropologijo, ekologijo, arheologijo in etnologijo, kar naj bi sčasoma vodilo k vse večjemu sožitju in dopolnjevanju med naravoslovjem in družboslovjem. Tako nam pričujoča zbirka esejev ponuja svojevrsten prikaz zgodovinskih dogajanj na vzhodnem delu afriškega kontinenta, ki se na eni strani vrača v čase nastanka vzhodnoafriškega tektonskega jarka, na drugi pa nas seznanja s sedanjim in polpreteklim ekonomsko-

političnim stanjem v Keniji.

Slednjega se v eseju *Na sončni strani Kilimandžara* loti Jože Vogrinc, ki nam na nekaj straneh opiše, kako je Kenija sploh postala to, kar poznamo danes pod tem imenom. Kenije kot pojma ali geografske entitete pred britansko kolonizacijo nareč sploh ni bilo, njene meje pa sekajo etnična ozemlja in združujejo v skupni državi na desetine ljudstev, ki govorijo več kot 50 različnih jezikov. Vogrinc nam v svojem prikazu očrta družbena dogajanja, ki so leta 1963 Keniji prinesla neodvisnost, v naslednjih letih pa še zemljiško reformo in vzpon novega, črnega vladajočega razreda. Polpreteklost in sedanost neodvisne Kenije je prežeta s kopico problemov, povezanih predvsem z bliskovito rastjo prebivalstva (v zadnjih 100 letih se je prebivalstvo Kenije podeseterilo!), etničnimi konflikti ter družbenimi boji za posest nad zemljo.

Peter Kisin nas skozi *Povest o agrarni reformi* pobliže seznanja z nekaterimi temeljnimi strukturnimi značilnostmi kolonizacije v Vzhodnoafriškem protektoratu, kakor se je kenijsko ozemlje imenovalo do leta 1920. Konec 19. stoletja so Britanci sklenili sporazum o medsebojnem sodelovanju z Masaji, mnogim drugim upornim ljudstvom pa so kazenske ekspedicije nasilno odvzemale živino in poljščine. Transformacija predkolonialne afriške ekonomije v kapitalistični produkcijski način, ki je tvoril jedro filantropske ideje imperializma, je v Vzhodnoafriškem protektoratu potekala kot svojevrstna kombinacija 'južnoafriškega' in 'zahodnoafriškega' modela kolonializma. Naseljevanje belih zemljiških posestnikov, ki je privedlo do belskega izkoriščanja afriškega življa, kombinirano z izdatnim pospeševanjem blagovne produkcije med domačini, postavlja Kenijo oz. Vzhodnoafriški protektorat na prav posebno mesto v zgodovini kolonialne Afrike.

Turkane, nomadske živinorejce, naseljene zahodno od jezera Turkana, nam v svojem besedilu predstavi *Thierno Diallo* in *Tit Brecelj*. Življenje Turkan je zaradi re-